

SUKČIAVIMO SPORTO SRITYJE SAMPRATA IR KRIMINALIZAVIMO YPATYBĖS

Salomėja Zaksaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 67
El. paštas: Salomeja.Zaksaitė@tf.stud.vu.lt

Straipsnyje analizuojama sukčiavimo sporto srityje samprata ir jo raiška baudžiamuosiuose įstatymuose. Priimto konsensuso dėl sukčiavimo sporto srityje apibrėžimo nėra, tačiau įmanoma nustatyti pagrindines sukčiavimo sporto srityje savybes ir pateikti šio reiškinio apibrėžimą kelių teisinių paradigimų kontekste. Taip pat pristatoma sukčiavimo baudžiamojoje teisėje samprata ir tiriami vienos iš pavojingiausių sukčiavimo sporto srityje formų – manipuliacijų sporto rezultatais – kriminalizavimo aspektai. Nustatoma, kad baudžiamosios teisės kategorijos – apgaulė, žala, veikos baigtinumo momentas – turėtų būti interpretuojamos atsižvelgiant į sukčiavimo sporto srityje kontekstą ir modus operandi. Atitinkamo tyrimo rėmuose tampa aiškesnis sporto ir baudžiamosios teisės santykis.

The article describes the concept of cheating in sports and its criminalization peculiarities. There is no a coherent single definition of said concept, therefore several legal paradigms are presented in order to indicate the basic features of cheating in sport and set the determination. Also, the concept of criminal fraud is covered and problematic aspects of criminalization of one of the most dangerous form of cheating in sport – match fixing – are explored. It is ascertained that criminal law categories – deception, damage and crime consummation moment, shall be interpreted considering the context and modus operandi of cheating in sports. In the context of such analysis the relation between sports law and criminal law becomes clearer.

Įvadas

Ketinimas analizuoti sukčiavimą sporto srityje suponuoja tyrimo daugiareikšmiškumą. Sukčiavimas paprastai laikomas baudžiamosios teisės kategorija, o baudžiamosios teisės kategorijų perkėlimas į sportą susijęs su įvairiais niuansais – žalos, apgaulės, veikos baigtinumo koncepcijų suderinimu iš sporto teisės ir baudžiamosios teisės perspektyvų. Vis dėlto įmanoma ir svarbu analizuoti, kokios sukčiavimo sporto srityje formos atitinka

sukčiavimą baudžiamojoje teisėje, o jeigu ne visai atitinka, tai kodėl ir kokių yra su kriminalizavimu susijusių keblumų. Lietuvos mokslinėje doktrinoje sukčiavimui baudžiamojoje teisėje skirta santykinai daug dėmesio [6; 7; 10; 15; 16; 21], tačiau sukčiavimas sporto srityje apskritai nebuvo tirtas, todėl temos aktualumas nacionaliniame kontekste abejonių nekelia. Užsienyje ši tema nagrinėjama atidžiau, tačiau ir kitose šalyse paprastai analizuojamas arba sukčiavimas baudžiamojoje

teisėje [9; 17; 19], arba sukčiavimas sporte [11; 18; 23]. Tiesa, yra tirti ir sukčiavimo sporto srityje kriminalizavimo aspektai, tačiau labiau dopingo vartojimo aspektu (pavyzdžiui, 2002 m. W. Schild vokiškame vadovėlyje „Baudžiamoji sporto teisė“), ir mažiau tirti – manipuliacijų sporto rezultatais aspektu. Kadangi straipsnyje dopingo vartojimo kriminalizavimo klausimas nekeliamas, šiai sukčiavimo sporto srityje formai neteikiama ir didesnio dėmesio. Taigi straipsnyje bandoma analizuoti iš esmės vienos sukčiavimo sporto srityje formos – manipuliacijų sporto rezultatais – kriminalizavimo ypatybes. Nuosekliai manipuliacijų sporto rezultatais ir baudžiamosios teisės kategorijos iš esmės jungtos teismų praktikoje, kuri yra nors negausi, tačiau itin reikšminga nagrinėjamai temai atskleisti [27; 28]. Svarbu pažymėti, kad šiame straipsnyje vartojamos dvi formuluotės: sukčiavimas sporte ir sukčiavimas sporto srityje. Sukčiavimas sporte reiškia sukčiavimą pačiame sporte, jį vartojama tuo atveju, kai nagrinėjamas sukčiavimo sporte fenomenas, atskleidžiamos esminės jo savybės ir santykis su negarbingu elgesiu. Tačiau ši formuluotė yra pernelyg siaura analizuojant pavojingus veiksmus, daromus ir tiesiogiai sporte, ir kartu už sporto ribų. Taigi tais atvejais, kai turima omenyje, jog sukčiavimas sporte gali pasireikšti ne vien tiesiogiai su sportu susijusioje aplinkoje (pavyzdžiui, lažybų versle), straipsnyje vartojama sukčiavimo sporto srityje formuluotė. Atsižvelgiant į tai, kad straipsnyje siekiama jungti kelių teisės šakų kategorijas ir bandoma užpildyti esamą baudžiamosios teisės teorijoje spragą, straipsnyje naudojami ir derinami

dokumentų (teisės aktų, mokslinės doktrinos, teismų praktikos) analizės ir lyginamosios analizės metodai.

Teisiniu požiūriu apibrėžti sukčiavimą sporto srityje įmanoma *inter alia* keliant fundamentalų klausimą, kokia yra teisės prigimtis ir esmė arba kas yra teisė. Nuomonių vienybės šiuo klausimu nėra dėl kultūrinių, epistemologinių, vertybinių ir kitų priežasčių [14, p. 23]. Nėra ir universalios teisės sampratos, egzistuoja įvairios paradigmos¹. Vis dėlto, nepaisant keliamų klausimų svarbos, šio straipsnio tikslas nėra gilintis į teisės filosofijos problemas, – taigi pristatomos tik tos paradigmos, kurios tinkamiausiai atskleistų, kaip galėtų būti apibrėžiamas sukčiavimas sporto srityje. Sukčiavimui sporto srityje apibrėžti ir paaiškinti vienos iš tinkamiausių yra teisinio pozityvizmo ir jam artimo teisinio normatyvizmo bei teisinio realizmo perspektyvos. Teisinis pozityvizmas svarbus tuo, kad atsakomybė už sukčiavimą sporto srityje yra reglamentuojama teisės aktais ir atitinkamą reguliavimą būtina tirti; o teisinis realizmas reikšmingas siekiant, be kita ko, užpildyti tas spragas, kurių atsiranda nesant atitinkamo reglamentavimo Lietuvoje ir (vėliau) pasiūlyti teisinę bazę Lietuvos Respublikai.

¹ Skiriamos trys pagrindinės kryptys: modifikuotos prigimtinės teisės doktrinos; pozityvistinė doktrina ir sociologinė doktrina, apimanti ir teisinį realizmą. Taip pat yra idealistinės ir fenomenologinės teisės teorijos; istorinė ir psichologinė teisės mokyklos, marksizmas, feministinė jurisprudencija, literatūrinė jurisprudencija ir kt. Plačiau: POSNER, RICHARD, A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius, 2004, p. 19–38; KŪRIS, E. *Grynoji teisės teorija, teisės sistema ir vertybės: normatyvizmo paradigmos iššūkis*. KELZENAS, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius, 2002, p. 24.

Teisinė sukčiavimo sporto srityje apibrėžtis

Pagal teisinio pozityvizmo perspektyvą teisė (supaprastintai) yra teisės normų sistema, reglamentuojanti žmonių elgesį ir normų laikymąsi užtikrinanti valstybės prievartos priemonėmis. Pozityvizmas nepripažįsta jokios „kitos“ teisės, išskyrus oficialiąją normatyvinę tvarką, kurią teisinė bendruomenė nustato sau ir savo nariams, jis grindžiamas teisės kaip fenomeno stebėjimu ir analize ir atmeta spekuliatyvius (ypač vertybinius) samprotavimus apie teisę [14, p. 24]. Teisinio realizmo kontekste teisė gali būti suprantama kaip kultūriškai ir politiškai nulemiama pozityviosios teisės, prigimtinės teisės, teisinių papročių, tradicijų ir principų visuma, kurioje svarbiausia ne teisės normos ir sankcijos už normų pažeidimus, o teisės socialinis veiksmingumas [20, p. 10; 21; 28].

Lietuvos Respublikos teisėje sukčiavimo sporto srityje sąvoka nepateikta. Pozityvistų požiūriu, tokia situacija būtų itin kebli, nes yra sudėtinga, o praktiškai neįmanoma *sensu stricto* apibrėžti sukčiavimą sporto srityje Lietuvos teisinio reglamentavimo aspektu. Todėl sukčiavimo sporto srityje sampratą nagrinėjamu atveju parankiau apibrėžti remiantis teisinio realizmo doktrina. Lietuvoje sporto teisė sukčiavimo sporte kontekste ir teisinio reglamentavimo, ir mokslinės doktrinos, ir teismų praktikos požiūriu žengia pirmuosius žingsnius. Tam tikruose įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtintos tik kai kurių sukčiavimo sporte formų sąvokos ir sankcijos už sporto taisyklių pažeidimus. Pavyzdžiui, dopingo sąvoka ir atsakomybė už jo vartojimą pateikia-

ma Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatyme [3]. Sankcijos už veiksmus, susijusius su susitarimais dėl varžybų baigties, numatytos tam tikrų sporto šakų sporto federacijų teisės aktuose, pavyzdžiui, Lietuvos futbolo federacijos 2009 m. drausmės kodekse². Pažymėtina, kad sukčiavimo sporto srityje reglamentavimas yra gana chaotiškas, šis reglamentavimas neatitinka teisės aktų nuoseklumo ir viršenybės principų. Chaotiškas reglamentavimas neatitinka ir grynosios teisės teorijos, nagrinėtos normatyvisto H. Kelzeno ir pritaikytos tam tikruose Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose. Pagal H. Kelzeną, teisė turėtų būti suprantama kaip teisės normų piramidė – hierarchiška normų visuma, kurioje kiekviena žemesnė norma kuriama aukštesnės normos pagrindu. Piramidė pradedama pamatine norma, po jos eina Konstitucija, toliau bendrosios teisės normos arba įstatymai ir galiausiai teismų sprendimai bei administracinių aktų individualiosios normos [13, p. 199–01]. H. Kelzeno normų hierarchija atskleidžiama ir Lietuvos jurisprudencijoje, ypač Konstitucinio Teis-

² LFF Futbolo drausmės kodekso 20 straipsnis: **Neteisėtos įtakos darymas**

20.1. Tiesioginis ar netiesioginis ėmimas, prašymas, reikalavimas, siūlymas, teikimas, sutikimas teikti ar sutikimas priimti bet kokios formos atlygį, kuris galėtų būti vertinamas kaip priemonė daryti įtaką rungtynių baigčiai ar eigai ar bet koks kitoks bandymas neleistinu sporto etiką pažeidžiančiu būdu daryti įtaką rungtynių baigčiai ar eigai laikomas itin šurkščiu Drausmės kodeksą ir futbolo integralumą pažeidžiančiu neteisėtu elgesiu (tačiau Klubo vykdomas savo žaidėjų ar savo oficialių asmenų oficialus skatinimas tokiu neteisėtu elgesiu nelaikomas). Dalyvis, padaręs tokį neteisėtą elgesį, gali būti baudžiamas diskvalifikacija ir / arba bauda, ar / arba draudimu dalyvauti tam tikroje ar bet kokiame su futbolu susijusioje veikloje arba jam gali būti taikomos kitos Drausmės kodekse nustatytos sankcijos.

mo nutarimuose, kuriuose spęstas įstatymų ir poįstatyminių aktų santykis (pavyzdžiu galėtų būti 1994 01 19 nutarimas, kuriame, be kita ko, nustatyta, kad „Seimas, nutarimu sukūręs naujas teisės normas, reguliuojančias nuosavybės teisės į žemę santykius, pažeidė konstitucinį įstatymų viršenybės poįstatyminių aktų atžvilgiu principą“). Kita vertus, šių laikų specifika yra tokia, kad visuomenė labai greitai keičiasi ir teisės normas „sudėlioti“ į hierarchišką visumą tampa itin sudėtinga. Todėl šiuolaikinė teisė jau nelaiko normų ir jų hierarchijos esmine teisės sistemos dalimi. Teigiama, kad teisė turi būti suprantama ne vien kaip valdymas ir hierarchija, bet ir kaip ieškojimas bei dialogas, o tiriant teisę atsižvelgiama į papročius, teismo precedentes, teisės mokslą ir praktiką, kultūrinį kontekstą, tradicijas ir net mentalitetą [22, p. 14; 20, p. 50].

Akivaizdu, kad sporto teisė yra viena iš pirmųjų priemonių, kuria kontroliuojami sporto taisyklių pažeidimai. Į sportininkų daromus pažeidimus visų pirma reaguoja sporto federacijos ir kitos su atletais susijusios institucijos – sporto klubai, asociacijos, sportininkų ugdymo institucijos ir kt. Taigi sporto teisė turėtų aiškiausiai atsakyti, kas laikoma sukčiavimu sporte. Tačiau ir nacionalinės, ir užsienio šalių sporto teisės doktrinoje bendros nuomonės, ką laikyti sukčiavimu sporte, nėra. Pavyzdžiui, sukčiavimas sporte gali būti suvokiamas kaip visoks nuokrypis nuo garbingo elgesio (angl. *fair play*), kuriuo apgaule siekiama įgyti nepagrįstos naudos. Sukčiavimo sąvoka glaudžiai susijusi su negarbingo žaidimo (angl. *foul/unfair play*) samprata, tačiau gali būti suprantama ir šiek tiek siauriau – negarbingai žaidžiant

pažeidžiamos ne tik sporto taisyklės, bet ir „sporto dvasia“ – bendrieji teisingumo, pagarbos, tolerancijos bei lygiateisiškumo principai [18, p. 111, 277–279; 11, p. 76]. Vis dėlto pateiktos apibrėžtys, nors ir logiškos, nėra pakankamai aiškios. Pavyzdžiui, kyla klausimas, ar neatsargus sporto taisyklių pažeidimas priskirtinas sukčiavimui ar ne. Akademiniam diskurse šiuo klausimu pasiektas tam tikras sutarimas ir teigiama, kad sukčiavimas (angl. *cheating*) suponuoja sąmoningą apgaule, o tais atvejais, kai sąmoningos apgaulės nėra, kalbama apie sporto taisyklių pažeidimą, tačiau ne sukčiavimą (angl. *breaking the rules*). P. McIntoshas pateikia tokį supaprastintą sukčiavimo sporte apibrėžimą: sukčiavimas yra (sąmoningas) teisingumo principų, konvencinio norminio elgesio ar sporto taisyklių pažeidimas [11, p. 77]. Akivaizdu, kad mokslininkas sukčiavimą sporte suvokia plačiai. Objektyvumo dėlei pažymėtina, kad, kaip jau minėta anksčiau, mokslininkų pateikiamos vieno ar kito socialinio reiškinių sampratos priklauso nuo tyrimo perspektyvos. Antai teisiniam realizmui, pragmatiškajai ar feministinei jurisprudencijai atstovaujantys mokslininkai linkę pateikti platesnes, lankstesnes sampratas skirtingai nuo teisiniu formalizmui atstovaujančių mokslininkų, kurie teikia pirmenybę aiškioms, konkrečioms ir santykinai griežtomis sąvokoms. Teisiniu požiūriu sukčiavimą sporte reikėtų suvokti pakankamai aiškiai ir konkrečiai, **esminėmis sukčiavimo sporte savybėmis laikant: 1) sąmoningą apgaule; 2) sporto taisyklių pažeidimą**. Manytume, bendrųjų teisingumo, pagarbos, tolerancijos ir lygiateisiškumo principų pažeidimą vargu

ar galima laikyti sukčiavimu teisiniu požiūriu, nes principų pažeidimą tiksliau atskleidžia negarbingo žaidimo (angl. *foul/unfair play*) sąvoka. Yra autorių, kurie šiai pozicijai pritartų: kai kurių mokslininkų nuomone, negarbingas žaidimas yra paties sporto dalis ir jį reikėtų skirti nuo sportinio sukčiavimo. Pavyzdžiui, šiukštus žaidimas futbole, už kurį skiriamos geltonos ar raudonos kortelės, ar siekimas laimėti laiko gali būti negarbingas, tačiau ne apgaulingas. Žaidėjai, kurie trenkia savo šalms protestuodami prieš teisėjo švilpuką, taip pat elgiasi negarbingai, tačiau ne apgauldinėja [23, p. 19]. Negarbingas žaidimas suvoktinas labiau kaip džentelmeniško elgesio, „riteriško“ ar sporto dvasios pažeidimas. Sukčiavimas yra pavojingusias reiškinys ir jis apima įvairiausio pavojingumo veiksmus: nuo pažymėtų kortų bridže; kamuolio lietimo ranka futbole; kompiuterinės įrangos naudojimo šachmatuose; dirbtinės žaizdos regbyje; įbėgimo į aikštelę su svetimais marškinėliais iki dopingo vartojimo bei susitarimų dėl mačo rezultato. Kai kurios pavojingiausios sukčiavimo sporto srityje formos yra kriminalizuotos baudžiamosios teisės, todėl būtina atskleisti, kaip sukčiavimas suprantamas baudžiamojoje teisėje ir su kokiais sunkumais susiduriama jungiant sporto teisės ir baudžiamosios teisės kategorijas.

Sukčiavimo nusikalstamos veikos pagrindiniai požymiai Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje

Pabrėžtina, kad pati „sukčiavimo“ sąvoka (angl. k. *Fraud*) paprastai laikoma baudžiamosios teisės kategorija, nors šiuo

klausimu yra tam tikrų (*inter alia* lingvistinių) abejonių³. Sukčiavimo samprata atsirado antrojoje XVIII amžiaus pusėje Vokietijos teisėje. Tačiau to meto įstatymuose dar nebuvo aiškaus šios nusikalstamos veikos atskyrimo nuo kitų nusikalstamų veikų. Todėl įstatymo taikymo praktika buvo labai skirtinga. Vienais atvejais nusikaltimo sudėčiai reikėjo turinės žalos, kitais – pakako tiktai apgaulės. Sukčiavimu buvo suprantama ne vien apgaulė, bet ir klastojimai ir veikos, kuriomis kėsinamasi tiek į turinius, tiek į kitus interesus [17, p. 184–185]. Šiais laikais sukčiavimas pripažįstamas turiniu nusikaltimu, kurio esminis požymis – apgaulė. Britų mokslinėje doktrinoje skiriami šie pagrindiniai sukčiavimo požymiai [9, p. 19–21]:

- 1) Sukčiavimas siejamas su įtikinėjimu atsisakyti nuosavybės, skirtumas nuo vagystės yra tas, kad sukčiavimo atveju labai svarbu yra pats procesas (ne tik rezultatas), kurio metu nuosavybės savininkas atiduoda turimą kaltininkui.
- 2) Kai sukčiavimas siejamas su įvairiais civiliniais sandoriais ir transakcijomis, esminis sandorio baudžiamumo požymis yra sąmoninga apgaulė.
- 3) Sukčiavimas siejamas su neprievartiniu asmens prikalbinimu kažką daryti ar perduoti. Auka savo noru elgiasi kaltininko naudai.

³ Lietuvių kalboje sąvokos „sukčiauti“ ir „apgaukti“ pateikiamos kaip sinonimai. „Sukčiaus“ ir „apgaviko“ sąvokos taip pat laikomos sinonimais. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000, p. 755. Filologiniu požiūriu esminio skirtumo tarp sukčiavimo ir apgauldinėjimo nėra; šis skirtumas reikšmingas tik baudžiamojoje teisėje. Taigi būtų netikslu kalbėti apie sukčiavimą išimtinai kaip apie baudžiamosios teisės kategoriją, nes akivaizdu, kad pirma atsirado sukčiavimo sąvoka ir tik vėliau ji imta vartoti baudžiamojoje teisėje.

Sukčiavimo atveju ypatingas dėmesys yra skiriamas procesui – apgaulės naudojimui, kuris yra ankstesnis už turto vagystę. Iš esmės sukčiavimas gali būti vadinamas vagyste apgaudinėjant arba vagyste sąmoningai nuslepiant tam tikrą informaciją. Pavyzdžiui, Rusijoje ilgą laiką sukčiavimas buvo tik vienas iš vagystės būdų, padaromas su ypatingu apsukrumu, miklumu ar rafinuotumu [19, p. 245]. Tačiau pabrėžtina, kad sukčiavimo tikslas nėra apgaudinėjimas *per se*, bet tam tikro turto ar turtinės teisės įgijimas [9, p. 19–21].

Sukčiavimo kriminalizavimas yra kiekvienos valstybės diskrecija. Pažymėtina, kad sukčiavimas gali pasitaikyti praktiškai visose veiklos srityse. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje sukčiavimu (angl. *fraud*) laikoma labai daug nusikalstamų veikų, tačiau nėra būtent sukčiavimo kaip tokio *corpus delicti* [9, p. 19–21]. Sukčiavimu Jungtinėje Karalystėje laikomas neteisėtas buhalterinės apskaitos tvarkymas, kredito kortelių ir čekių klastojimas, neteisėtas bankrotas, neteisėtas recepto išdavimas, dokumentų klastojimas, apgaulinga santuoka (angl. *marriage fraud*), šarlatanizmas, asmenybės vagystė (angl. *identity theft*). Tarptautiniuose dokumentuose taip pat pažymima, kad sukčiavimas gali apimti labai įvairius veiksmus. Antai Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos (4) 1 straipsnyje nustatyta, kad Europos Bendrijų finansiniams interesams kenkiantis sukčiavimas – tai *inter alia* bet koks tyčinis veikimas ar neveikimas, susijęs su: 1) suklastotų, neteisingų ar neišsamių pareiškimų ar dokumentų naudojimu ar pateikimu, kurio padariniai yra Europos Bendrijų bendrojo

biudžeto arba Europos Bendrijų valdomų ar jų vardu valdomų biudžetų lėšų pasisavinimas ar neteisėtas užlaikymas; 2) tuos pačius padarinius sukeliančiu informacijos neatskleidimu pažeidžiant konkretų įsipareigojimą; 3) netinkamu tokių lėšų naudojimu ne tiems tikslams, kuriems jos buvo iš pradžių skirtos.

Lietuvos Respublikoje sukčiavimas apibūdinamas panašiai kaip ir pirmiau nagrinėtoje užsienio baudžiamosios teisės doktrinoje⁴. Pabrėžtina, kad apgaule gali būti padaromos įvairios nusikalstamos veikos (ne tik sukčiavimas, numatytas LR BK 182 str.), pavyzdžiui: LR BK 186 straipsnis. Turtinės žalos padarymas apgaule; LR BK 205 straipsnis. Apgaulingas pareiškimas apie juridinio asmens veiklą; LR BK 207 straipsnis. Kreditinis sukčiavimas; LR BK 222 straipsnis. Apgaulingas apskaitos tvarkymas; LR BK 263 straipsnis. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas; LR BK 293 straipsnis. Lietuvos Respublikos piliečių kelionių į užsienį nelegaliai ten jiems pasilikti arba palikti be pagalbos organizavimas; LR BK 316 straipsnis. Vengimas atlikti karo tarnybą. Taigi Lietuvos Respublikoje, panašiai kaip ir Jungtinėje Karalystėje, apgaulingi veiksmai bendroju požiūriu yra kriminalizuoti įvairiomis formomis.

Pažymėtina, kad esminis išvardytų nusikalstamų veikų požymis yra apgaulė. Sukčiaujant gali būti apgaudinėjama žodžiu,

⁴ Plačiau: ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas (2001), p. 387–403; taip pat *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius (2009), p. 331–342.

raštu, konkliudentiniais veiksmais, pakeičiant daiktų išorę, formą ar savybes. Apgaulės esmė – dėl kaltininko objektyviosios tiesos iškraipymo nukentėjusiojo sąmonėje susiformavęs klaidingas įsivaizdavimas objektyviai egzistuojančių arba neegzistuojančių faktų, kurie suklydusį nukentėjusįjį paskatina nenaudingai disponuoti turtais, t. y. perduoti turtais, perleisti turtinę teisę, atsisakyti įgyvendinti savo turtinę teisę, prisiimti turtinius išpareigojimus ir pan. Baudžiamajai apgaulėi konstatuoti būtini trys požymiai: a) objektyviosios tiesos iškraipymas; b) tikslas – suklaidinti nukentėjusįjį (lemti nukentėjusiojo klaidą); c) tyčia, t. y. kaltininko suvokimas, kad jis sąmoningai pateikia objektyviosios tikrovės neatitinkančią informaciją. Apgaulė sukčiaujant gali būti dvejopa: aktyvioji ir pasyvioji. *Aktyvioji apgaulė* – tai sąmoningas kito asmens suklaidinimas pateikiant jam tikrovės neatitinkančią informaciją. Iš esmės aktyvioji apgaulė baudžiamosios teisės teorijoje yra aiški ir didesnių aiškinimo sunkumų nekeliama. *Pasyvioji apgaulė* – kai kaltininkas, naudodamasis nukentėjusiojo tam tikrų esminių aplinkybių nežinojimu ar netinkamųjų supratimu, iš tikrųjų objektyviai egzistuojančius faktus nutyli ir taip klaidina nukentėjusįjį, nors apie šiuos faktus kaltininkas privalo pranešti [15, p. 332–337]. Taigi dabartinėje baudžiamosios teisėje sąmoningas faktų nuslėpimas (nutylėjimas) yra pripažįstamas vienu iš daugelio apgaulės būdų [10, p. 61]. Vėliau nagrinėjamoje Vokietijos jurisprudencijoje sukčiavimo sporto srityje kontekste analizuojama, jog sąmoningas faktų nutylėjimas patenka į konkliudentinių veiksmų kategoriją, o tai taip pat laikoma vienu iš apgaulės būdų.

Panašiai apgaulė buvo apibūdinama ir anksčiau – antai tarybinėje baudžiamosios teisės doktrinoje sukčiavimo sudėtyje apgaulės samprata buvo aiškinama plačiai. M. Apanavičius apgaulė teigė esant tokius veiksmus, kai kaltininkas, siekdamas užvaldyti turtą ar gauti turtinę naudą, praneša nukentėjusiajam melagingas žinias arba nutyli tas žinias, kurias jis sąžiningai elgdamasis turėtų pranešti [7, p. 42]. Pasyvioji apgaulė suprantama kaip faktų, kuriuos kaltininkas privalėjo pranešti, nutylėjimas. Diskusijų dėl pasyviosios apgaulės kyla daugiau nei dėl aktyviosios. Pavyzdžiui, diskutuojama, pareiga pranešti tam tikrus faktus apima tik teisinę ar ir moralinę pareigą. E. Sinkevičiaus nuomone, moralinės pareigos pažeidimas jokių būdų negali būti pripažintas apgaulės požymiu su sukčiavimu susijusių nusikalstamų veikų sudėtyse. Taigi bendriausiu požiūriu baudžiamosios teisės doktrinoje apgaulė reikėtų pripažinti tokių faktų nutylėjimą, kai kaltininkas turėjo teisinę pareigą šiuos faktus pranešti [21, p. 50–51]. Manytume, kad atsakymas į klausimą, ar moralinės pareigos pažeidimas pripažintinas apgaulės rūšimi, priklauso nuo teisinės mokyklos. Pozityvistinės jurisprudencijos šalininkai moralinės pareigos pažeidimo nelaikytų apgaulė. Pažymėtina, kad teisė ir moralė gali ir sutapti pagal tai, ką jos reguliuoja, tačiau, anot H. Kelzeno, pamatinis teisės ir moralės skirtumas yra toks: teisė yra prievartinė tvarka, t. y. normatyvinė tvarka, kuri siekia paskatinti tam tikrą elgesį, priešingą elgesį siedama su socialiai organizuotu prievartos aktu, o moralė yra socialinė tvarka be tokių sankcijų [13, p. 85]. Teisiniam realizmui pritarianys mokslininkai moralinės

pareigos pažeidimą iš esmės galėtų laikyti apgaulės dalimi.

Kitas svarbus apgaulės elementas – pateiktų apgaulingų faktų egzistavimas *laiko požiūriu*. Tarybinės baudžiamosios teisės doktrinoje, kalbant apie faktus, buvo aiškinamasi, kad faktai gali būti susiję su praėjusiuoju, esamuoju ir būsimuoju laiku [16, p. 176]. Tokią padėtį lėmė iki 1995 m. įtvirtintas sukčiavimo sudėties požymis „piktnaudžiaujant pasitikėjimu“. Jis dažniausiai suprantamas kaip apgaulės sampratos sudedamoji dalis ir siejamas su ateities faktų iškreipimu [24, p. 231]. E. Sinkevičiaus nuomone, apgaulės esmė yra dėl kaltininko objektyvios tiesos iškreipimo nukentėjusiojo sąmonėje susiformavęs klaidingas objektyviai egzistuojančių ar egzistavusių faktų išsivaizdavimas. Dėl to faktai gali būti siejami tik su būtuoju ar esamuoju laiku, atitinkamai piktnaudžiavimas pasitikėjimu negali būti laikomas apgaule [21, p. 52]. Sukčiavimo sporto srityje kontekste su šia nuomone nereikėtų sutikti. Mūsų nuomone, apgaulingi faktai gali būti tiek įvykę praeityje, tiek vykti esamu momentu, tiek ateityje. Svarbiau už sukčiavimo sporto srityje laiko momentą, manytume, yra kaltininko sąmonėje esantis ketinimas konkrečiu apgaulės būdu klaidinti nukentėjusįjį. Ne taip reikšminga, kada atitinkamas klaidinimas įvyks. *Sukčiavimo sporto srityje atveju šios įžvalgos aktualios tuo, kad apgaulė sporte gali pasireikšti tiek dabartyje, tiek praeityje, tiek ateityje*. Susitarimų dėl varžybų baigties atveju sutartis su lažybų bendrove sudaroma prieš varžybas, t. y. apgaulingi faktai įvyksta ateityje, tačiau, kaip vėliau bus nagrinėjama, pagal Vokietijos jurisprudenciją, tai netrukdo veiką kvalifikuoti kaip

baigtą nusikaltimą. **Taigi sukčiavimo sporto srityje atveju apgaulė suvokiama plačiau: ji gali būti tiek aktyvi, tiek pasyvi, siejama tiek su praeitimi, tiek su dabartimi ar ateitimi.**

Sukčiavimas padaromas *tik esant kaltininko tiesioginei tyčiai* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (LR BK 274 ir 275 str.) 12 p. *Teismų praktika*, Vilnius, 1998, Nr. 10). Tyčios turinys esant sukčiavimui – kaltininko suvokimas, kad apgaule suklaidinęs nukentėjusįjį jis neteisėtai ir neatlygintinai, savo ar kitų naudai įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės ar ją panaikino, numatė, kad dėl jį ar kitą asmenį neteisėtai praturtinančios veikos nukentėjusiajam atsirastų turtinė žala, ir norėjo tokių padarinių [15, p. 340].

Sukčiavimo *dalykas* yra turtas, turtinė teisė ir turtinė prievolė, privalanti turėti *ekonominę vertę* bei objektyviai galinti būti įvertinta pinigais. Sukčiavimo sporto srityje aspektu gali kilti keblumų dėl nematerialaus pobūdžio prizų (pavyzdžiui, kvalifikacinių normų ar teisės dalyvauti Olimpinėse žaidynėse) įgijimo apgaule. Gali kilti keblumų ir tada, kai į sukčiavimus sporte įtraukiamos lažybų bendrovės, o laimėjimai (sukčiavimo dalykai) tokiu atveju vertinami per tikimybinę prizmę. Šie niuansai aptarti vėliau nagrinėjamoje Vokietijos jurisprudencijoje, kurioje analizuoti sukčiavimo sporto srityje – manipuliavimo sporto varžybų rezultatais siekiant praturtėti lažybų bendrovių sąskaita – kriminalizavimo probleminiai aspektai.

Sukčiavimo sudėtis yra *materialioji*, todėl būtina išnagrinėti padarinius ir priežastinį veikos ir padarinių ryšį. Sukčiavimo padariniai pasireiškia kaip *turtinė žala*, atsiradusi nukentėjusiajam dėl turto ar turtinės teisės praradimo, turtinės prievolės išvengimo ar panaikinimo. Turtinė žala yra lygi prarasto turto ar turtinės teisės vertei arba panaikintos ar išvengtos turtinės prievolės apimčiai. Šie padariniai turi atsirasti dėl to, kad kaltininkas panaudodamas apgaulę įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės ar ją panaikino. Svarbu pažymėti, kad turtinė žala turi būti ne mažesnė nei viena bazinė socialinė išmoka (anksčiau – MGL), tai

yra 130 litų. Antraip taikoma ne sukčiavimo, o smulkaus svetimo turto pagrobimo sudėtis, numatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnyje. Tačiau jei gautoji nauda viršija 130 litų, kyla baudžiamoji atsakomybė, nes pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 straipsnį, administracinė atsakomybė už teisės pažeidimus atsiranda, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės [1].

Apibendrinant sukčiavimo sampratą, lentelėje schemiškai vaizduojami esminiai sukčiavimo sudėties požymiai.

Lentelė. Esminiai pagrindinės sukčiavimo sudėties požymiai pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą

Objektyvieji požymiai	
Pavojinga veika	Veikimas arba neveikimas
Veikimo būdas	Apgaulė, kuri gali būti aktyvi ir pasyvi; susijusi su praeitimi, dabartimi ar ateitimi (piktnaudžiavimas pasitikėjimu)
Priežastinis veikos ir padarinių ryšys	Padariniai turi būti dėsninga apgaulingo veikimo ar neveikimo pasekmė
Padariniai	Turtinė žala
Objektas	Kiekvieno konkretaus asmens turtinių santykių visuma, kurią sudaro konkretaus asmens turima nuosavybė ir turtinės teisės bei turtinio pobūdžio prievolės, kurias šis asmuo privalo vykdyti
Dalykas	Turtas, turtinė teisė ir turtinė prievolė, turinti ekonominę vertę
Subjektyvieji požymiai	
Amžius, pakaltinamumas	Fizinis asmuo nuo 16 m., pakaltinamas / ribotai pakaltinamas
Kaltė	Tiesioginė tyčia, kurios turinį sudaro kaltininko suvokimas, jog apgaulė suklaidinęs nukentėjusįjį jis neteisėtai ir neatlygintinai, savo ar kitų naudai įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės ar ją panaikino, numatė, kad dėl jį ar kitą asmenį neteisėtai praturtinančios veikos nukentėjusiajam atsirastų turtinė žala ir norėjo tokių padarinių

Lentelėje pateikti supaprastinti pagrindinės sukčiavimo nusikalstamos veikos požymiai atrodo pakankamai aiškiai, vis dėlto, kaip pirmiau minėta, sukčiavimas nėra paprasta nusikalstama veika, jo samprata yra daugiareikšmė, tam tikri sukčiavimo objektyvieji požymiai (apgaulės forma, turtinė žala) kelia diskusijų. Lietuvos Respublikoje kai kurios nusikalstamos veikos, susijusios su apgaulės naudojimu, yra kriminalizuotos atskiruose straipsniuose ir nėra laikomos sukčiavimu. Atitinkamai apgaulingi sporto taisyklių pažeidimai galėtų būti kriminalizuojami kaip atskiros nusikalstamos veikos arba galėtų patekti į sukčiavimo sudėtį. Pastaruoju keliu nuėjo Vokietijos Federacinė Respublika, todėl jos doktriną būtina iširti detaliau. Vokietijos doktrina reikšminga ir (ypač) dėl to, kad tai yra viena iš nedaugelio šalių, kurioje už sukčiavimą sporte ne tik nustatoma baudžiamoji atsakomybė, bet ji buvo ir *realizuojama* sprendžiant konkrečias bylas ir mėginant derinti esamą sukčiavimo jurisprudenciją su santykinai naujomis sukčiavimo sporto srityje formomis.

Sukčiavimo sporto srityje kriminalizavimo probleminiai aspektai Vokietijos jurisprudencijoje

Vieni iš pavojingiausių veiksmų sporte – susitarimai dėl varžybų baigties arba manipuliacijos sporto rezultatais – kriminalizuoti Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – VFR BK) kaip sukčiavimas 263 § (vok. *Betrug*). Susitarimai dėl varžybų baigties (manipuliacijos sporto rezultatais) apima neteisėtos įtakos darymą varžybų rezultatams

siekiant įgyti nepagrįstos naudos sau ar kitiems asmenims bei *nenuspėjamumo*, kaip esminės varžybų savybės, tyčinį sumažinimą ar panaikinimą [29]. Pažymėtina, kad, be vienodos manipuliacijų sporto rezultatais formuluotės, sudėtinga ar beveik neįmanoma kurti nuoseklios ir sporto teisės, ir baudžiamosios teisės bazės. Pabrėžtina, kad formuluotė yra lanksti, joje „nereikalaujama“ nei tikslios žalos (padarinių), nei konkrečios apgaulės. Taigi iš esmės manipuliacijas sporto rezultatais remiantis šia formuluote būtų įmanoma kriminalizuoti ir plečiamai taikant sukčiavimo, ir (arba) kyšininkavimo nusikalstamos veikos sudėtis, ir (arba) įvedant naują nusikalstamos veikos sudėtį. Taigi praktiniu požiūriu formuluotės atsiradimas vertintinas pozityviai, moksliniu požiūriu kyla tam tikrų klausimų dėl formuluotės aptakumo (pavyzdžiui, ką baudžiamąja teisine reikšme galėtų reikšti neteisėtos įtakos darymas), vis dėlto, suprantama, kad neformalioje sporto ministrų konferencijoje (kur ir buvo pasiūlytas nagrinėjamas apibrėžimas) kol dar nėra galutinai susitarta dėl diskutuotinių teorinių aspektų, racionalu ir pragmatiška sukurti aptakesnę formuluotę, kurią vėliau būtų įmanoma patikslinti ar koreguoti.

Objektyvumo dėlei būtina paminėti, kad Vokietijos teismų išsamiau analizuota tik viena susitarimų dėl varžybų baigties forma – būtent futbolo varžybų teisėjo manipuliacijos mačo eiga siekiant praturtėti lažybų bendrovių sąskaita. Kitos susitarimų dėl varžybų baigties formos – pavyzdžiui, susitarimai tarp sportininkų ir teisėjų, neįtraukiant lažybų bendrovių – Vokietijos teismuose kol kas nebuvo nagrinėtos. Tačiau teoriškai yra kriminalizuotos ir šios

susitarimų dėl varžybų baigties formos, pabrėžtina, kad jos kriminalizuotos ne vien kaip sukčiavimas, bet ir kaip korupcinės nusikalstamos veikos.

Iš esmės pripažįstant kelių bylų nepakankamumą nagrinėjamai problemai išsamiai aptarti kartu pažymėtina, kad Vokietijos teismų praktika yra vienas iš labai nedaugelio šaltinių, kur atitinkami klausimai buvo nagrinėjami. Vieni iš pagrindinių probleminių klausimų, kurie Vokietijos teismų buvo sprendžiami susitarimams dėl varžybų baigties inkriminuojant būtent sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėty, susiję su: 1) **apgaulės samprata** ir 2) **turtinės žalos ir veikos baigtinumo samprata**.

1) Apgaulės samprata susitarimų dėl varžybų baigties kontekste pagal Vokietijos teismų praktiką [27]

Teismų praktikoje ir teisės literatūroje pripažinta, kad, be aiškaus valios išreiškimo, apgaulė pagal VFR BK 263 straipsnio 1 dalį taip pat gali būti padaryta konkliudentiniais veiksmais – klaidinančiu elgesiu, suprastinu apyvartoje (vok. *nach der Verkehrsanschauung*) kaip nebylus valios išreiškimas. Preziumuotina, kad kaltininkas netiesą išreiškia nors ne *expressis verbis*, tačiau ją pagal lažybų verslo nuostatas (iš)reiškia savo elgesiu. Taigi Vokietijos jurisprudencijoje (taip pat kaip ir Lietuvoje) pripažįstama, jog apgaulė gali būti tiek aktyvi, tiek pasyvi, pasireiškianti sąmoningai nutylint faktus.

Klaidinantis elgesys išaiškėja ne tik iš to, kas aiškiai tampa komunikacijos dalyku, bet ir iš visų konkrečios situacijos aplinkybių. Šis neišsakytas komunikaci-

jos turinys iš esmės nustatomas per valią išreiškiančiam žinomą „gavėjo akiratį“ (vok. *Empfängerhorizont*) ir kartu per aiškius dalyvaujančiųjų lūkesčius. Todėl, tiriant valios išreiškimo būdą, svarbu atsižvelgti tiek į faktinius, tiek į norminius požiūrio taškus.

Lemiami kriterijai aiškinti teisės sandoriams reikšmingą elgesį greta konkrečios situacijos aplinkybių yra atitinkama verslo rūšis ir jai būdingas pareigų bei rizikos paskirstymas šalims. Jei nėra kokių nors specifinių ypatumų, byla iš esmės sprendžiantis teisėjas paprastai gali iš visuotinai paplitusių, lažybų verslo ir teisinės aplinkos suformuotų lūkesčių spręsti apie faktinį konkliudentinės komunikacijos turinį. Toks teisėjo vertinimas pagal visas įvykio aplinkybes, (su)formuotas taip pat norminių lūkesčių apie tam tikrą komunikacijos turinį padeda išvengti valios pareiškimo „fikcijos“.

Daugeliu atvejų teismų praktika, remdamasi atitinkama verslo rūšimi ir jai įprastu pareigų bei rizikos paskirstymu, suformavo tipinį konkliudentinės komunikacijos turinį. Valios pareiškimo turinys taip pat gali būti tai, kad ko nors neįvyko (vadinamasis negatyvusis faktas), pavyzdžiui, siūlymas (statymas), dalyvių sudarytas be išankstinio susitarimo dėl kainos. Konkliudentinis valios pareiškimas tokių negatyvių faktų atvejais ypač svarbus, jei kalbama apie didelį tyčinį manipuliavimą sutarties dalyku, kuriam skirtas komunikacinis elgesys. Nors pakanka bendro lūkesčio, kad kitas besielgiąs sąžiningai, tačiau atitinkamiems konkliudentiniams valios pareiškimams priimti to nepakanka. Nekreipiant dėmesio į tai, kad sutarties šalys teisinėje apyvartoje gali

suponuoti minimalų sąžiningumą, o tai taip pat turi likti užtikrinta, lūkestis, kad sutarties šalis apgaulingais veiksmais sutarties dalyku nemanipuliuoja, yra būtinas kiekvienos verslo apyvartos pagrindas ir todėl tuo pačiu išreikštas atitinkamų valios pareiškimų dėl teisinių sandorių turinys. Oferta dėl sutarties sudarymo vertintina paprastai pagal konkludentinį valios pareiškimą ir tikimasi, jog atitinkamu sutarties dalyku nėra manipuliuojama tyčia savo naudai.

2) Žalos ir veikos baigtinumo samprata susitarimų dėl varžybų baigties kontekste pagal Vokietijos teismų praktiką [27; 28]

Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad žala ir veikos baigtinumas yra skirtingi dalykai, tačiau iš esmės šie nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai yra glaudžiai susiję: Žemės teismas (vok. *Landgericht*) konstatavo, kad visais atvejais jau sudarant apgaulingas sporto lažybų sutartis yra baigtas sukčiavimas neatsižvelgiant į tai, kokia konkreči žala atsirado.

Sukčiavimo atveju sudarant sutartį („sutartinis“ sukčiavimas) turtinė padėtis prieš ir po sutarties sudarymo leidžia spręsti apie tai, ar kilo turtinė žala. Palygintini abipusiai sutartiniai įsipareigojimai. Lemiamą reikšmę veikai kvalifikuoti sukčiavimo (sutartinio) atveju turi tai, kad asmuo apgaulės „dėka“ daugiau gauna negu atiduoda. Pabrėžtina, kad šią įprastiems mainų sandoriams išplėtotą teismų praktiką reikia pritaikyti, nes sporto lažybos pasižymi tam tikrais „daiktiškaisiais“ ypatumais, kuriose sutartiniais įsipareigojimams prisiimti prisideda statomos sumos ir lažybų bilietų mainai.

Sporto lažybose, kai nustatyti dydžiai (vad. *Oddset* lažybos), pagal tam tikrą riziką nustatytas dydis tuo pačiu išreiškia lažybinių tikimybių „pardavimo kainą“; dydis nustato, iš kokio veiksnio statoma suma laimėjimo atveju yra dauginama. Kadangi kaltinamasis A. S. planuotą manipuliaciją lažybų rizika labai reikšmingai pakreipė savo naudai (lažindamasis dėl mačo, kuriame jis pats teisėjavo ir kurį galėjo pakreipti norima linkme), sudarant sutartį lažybų siūlytojo pateikti dydžiai nebeatitiko rizikos, kurią lažybų siūlytojas numatė atlikdamas savo komercinius skaičiavimus. Tokia kur kas didesnė tikimybė laimėti lažybas buvo verta gerokai daugiau nei sumokėjo A. S., naudodamas apgaulę. Už savo statymą, esant realiam lažybų rizikos įvertinimui, jis būtų galėjęs įpirkti kur kas mažesnio laimėjimo „tikimybę“. Šis „dydžių skirtumas“ jau sudarant lažybų sutartį reiškia (gali būti prilygintas) esminę turtinę žalą. Svarbu tai, kad lažybų siūlytojas savo turto sąskaita suteikia laimėjimo tikimybę (atsižvelgiant į lažybų siūlytojo kainodarą), per didelę lažybų statymo sumai. *Kitai variant, klaidinantysis „susikuria“ didesnę laimėjimo tikimybę, nei jam šia kaina parduotų lažybų siūlytojas, tinkamai įvertinęs riziką.*

Tokia dydžių žala neprivalo būti tiksliai apskaičiuota. Pakanka, jeigu reikšmingi rizikos veiksniai matomi ir vertinami. Jei lažybų baigtimi savo manipuliacija siekiamo laimėjimo pasiekti nepavyksta, vis tiek lieka apgaulė jau sukelta dydžio žala, todėl į tai dėl menkesnių veikos padarinių atsižvelgtina skiriant bausmę, tačiau esminės įtakos veikos kvalifikuoti tai neturi.

Apibendrinant Vokietijos jurisprudenciją, pažymėtini šie aspektai, susiję su susitarimų dėl varžybų baigties kriminalizavimu sukčiavimo forma: 1) materialiniai nuostoliai, dėl kurių lažybų bendrovės (nukentėjusieji) patiria žalą, nedažnai negali būti tiksliai apskaičiuoti, tačiau tam, kad veiksmai būtų kvalifikuojami kaip sukčiavimas, Vokietijos teismams užteko nustatyti sąmoningą apgaulę, kuri padidina tikimybę praturtėti lažybų bendrovių sąskaita; 2) apgaulė gali būti tiek aktyvi, tiek pasyvi, sudėtinga ir neakivaizdi, pasireiškianti konkludentiniais veiksmais, suprastiniais atsižvelgiant tiek į lažybose dalyvaujančiųjų lūkesčius, tiek į normines ir faktines bylos aplinkybes. Nepaisant šių niuansų, Vokietijos Federacinėje Respublikoje susitarimai dėl varžybų baigties ar manipuliacijos varžybų eiga, kai siekiama praturtėti lažybų bendrovių sąskaita, kriminalizuoti sukčiavimo forma. Šis būdas – plečiamai interpretuojant apgaulės ir turtinės žalos koncepcijas – panašiomis bylos aplinkybėmis rekomenduotinas ir Lietuvos Respublikai, siekiant išvengti teisės spragų, kurių atsirastų esant pavojingiausių su sukčiavimu susijusių veiksmų sporto srityje nebaudžiamumui.

Išvados

1. Teisiniu požiūriu sukčiavimas sporte suvoktinas kaip sporto taisyklių pažeidimas sąmoninga apgaulė. Nepaisant to (ir atsižvelgiant į tai), kad yra įvairių požiūrių į sukčiavimą sporte, įmanoma nustatyti glaudų sukčiavimo sporte ir negarbingo

žaidimo ryšį bei skirtumą: sukčiavimas sporte skiriamas nuo negarbingo elgesio (angl. *unfair play*), esminėmis sukčiavimo sporte savybėmis laikant ne (tik) teisingumo, lygiateisiškumo, pagarbos ir tolerancijos principų pažeidimą (o tai laikytina negarbingu žaidimu), o būtent apgaulingą sporto taisyklių pažeidimą.

2. Sukčiavimas sporte visų pirma yra sporto teisės kategorija, o pavojingiausios sukčiavimo sporto srityje formos, kaip antai manipuliacijos sporto rezultatais, gali būti kriminalizuojamos plečiamai modifikuojant sukčiavimo ar kitos nusiikalstamos (paprastai – korupcinės) veikos sudėtį. Tokiu atveju galima kalbėti jau ne vien apie sukčiavimą sporte, bet ir apie sukčiavimą sporto srityje, nes pavojingiausios sukčiavimo sporte formos gali išeiti už sporto ribų.
3. Manipuliacijų sporto rezultatais kriminalizavimo niuansai yra susiję su santykinai plačiomis (lanksčiomis) žalos, veikos baigtinumo ir apgaulės sampratomis sukčiavimo sporto srityje atveju. Žalą ne visada įmanoma tiksliai apskaičiuoti; veikos baigtinumas siejamas ne su konkrečių nuostolių atsiradimu, o su tyčios klaidinti nukentėjusį išreiškimu apgaulingos sutarties su lažybų bendrove forma; apgaulė suvokiama ir kaip aktyvūs, ir kaip pasyvūs veiksmai, kurių klaidinamumas pobūdis įvertinamas atsižvelgiant į įprastus sąžiningus veiksmus (lažybų) apyvartoje, į besilažinančiųjų lūkesčius ir į kitas normines bei faktines bylos aplinkybes.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*, 1985, Nr. 1-1.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 9-215.
4. Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 112-4178.
5. Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodeksas, įsigaliojęs 2009 m. kovo 6 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lff.lt/lt/Drausmini_organu_dokumentai>.

Specialioji literatūra

6. ABRAMAVIČIUS, et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
7. APANAČIUS, M. *Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei*. Vilnius, 1969.
8. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 2000.
9. DOIG, A. *Fraud*. Willan Publishing, 2006.
10. DRAKŠIENĖ, A.; ir STAUSKIENĖ, E. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius, 1998.
11. GARDINER, et al. *Sports law*. Third edition, 2006.
12. HART, H. *Teisės samprata*. Vilnius, 1997.
13. KELZENAS, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius, 2002.
14. KŪRIS, E. Grynoji teisės teorija, teisės sistema ir vertybės: normatyvizmo paradigmos iššūkis. In KELZENAS, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius, 2002.
15. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009.
16. *Lietuvos TSRS baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989.
17. LIST, F. *Učebnik ugolovnogo prava*. Osoben-naja častj. Maskva, 1905.

18. NAFZIGER, JAMES, A. R. *International Sports Law*. Second edition, 2004.

19. NEKLIUDOV, N. *Rukovodstvo k osobennoj časti Russkogo ugolovnogo prava*. T. 2. Sankt-Peterburg, 1876.

20. POSNER, RICHARD, A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius, 2004.

21. SINKEVIČIUS, E. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Monografija. Vilnius, 2002.

22. VAIČAITIS, VAIDOTAS, A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius, 2004.

23. WERTZ, S., K. The Varieties of Cheating. Texas Christian University. *Journal Of The Philosophy Of Sport*, 1981, VIII.

Teismų praktika

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. *Teismų praktika*, 1996, nr. 5–6.

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 str.) 12 p. *Teismų praktika*, Vilnius, 1998, nr. 10.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 01 19 nutarimas. *Valstybės žinios*, 1994-01-26, nr. 7-116.

27. *Vokietijos Žemės teismo sprendimas*. Strafurteil in Sachen „Wettskandal“ – LG Berlin, Strafurteil vom 17. November 2005, Az.: (512) 68 Js 451/05 Kls (42/05).

28. *Vokietijos Federalinio Teisingumo Teismo sprendimas*. Strafbarkeit von Spielmanipulationen im Fussball – BGH, Urteil vom 15.12.06, Az.: 5 StR 181/06 aufrecht.de / Urteile / Delikt- und Strafrecht /.

Kiti šaltiniai

29. *Europos sporto ministrų neformalios konferencijos, skirtos sporto integralumo stiprinimui antimanipuliacinių praktikų kontekste ir paneuropinei kooperacijai sporte, medžiaga*. 2010 m. rugsėjo 22 d. Baku (Azerbaidžanas).

CONCEPT OF CHEATING IN SPORT AND ITS CRIMINALIZATION PECULIARITIES

Salomėja Zaksaitė

S u m m a r y

Neither Lithuanian scientific doctrine, nor jurisprudence has revealed the concept of cheating in sport yet. Therefore it is important to determine the clear definition of cheating in sport, to set the relationship between cheating and unfair play; and between cheating in sport and criminal sports fraud. From various perspectives cheating in sports can be presented differently, however, the main difference between cheating in sports and unfair play is related to sports rules – violation of sport rules is the essential feature of cheating but not necessarily key feature of unfair play. The most dangerous forms of cheating in

sport, for instance match fixing, can be criminalized (*inter alia*) in the way of criminal fraud. The nuances concerning said criminalization are connected with damages, deception and the crime consummation moment. In sports fraud (for instance, match fixing where betting companies are involved) the damages are not very obvious and not always concrete; also the deception is not simple, it shall be estimated by comparison with honest acts in the betting business; and the crime consummation moment is not the upraise of (exact) damages, but the entering into a deceptive contract with betting companies.

Įteikta 2010 m. spalio 14 d.

Priimta publikuoti 2011 m. kovo 9 d.